

همایش علمی مطالعات حقوقی، علوم قضایی و پژوهش های اجتماعی

نهاد برگزار کننده همایش: موسسه قانون یار

((باهمکاری و حمایت معنوی دانشگاه رهنورد (استان بلخ، کشور افغانستان) - جهاد دانشگاهی استان تهران))

سر دبیر علمی و مسئول برگزاری همایش: دکتر بهنام اسدی شماره مجوز: ۷۸۸۶۴-۱۵۲۱/۳۳۰

تاریخ برگزاری همایش: ۱۳ خرداد ۱۴۰۰ شماره مقاله: ۹۵/۸۳۵ رده بندی کنگره: الف ۹۰۳/۷۸۵۵

بررسی جرم قاچاق انسان در سیاست کیفری ایران

سمیه بشیرنژاد مطلق

کارشناسی ارشد جزا و جرم شناسی

چکیده

امروزه مبارزه با قاچاق انسان به عنوان یکی از جرائم علیه کرامت انسانی، وجهه همت بسیاری از کشورهاست، نقض کرامت انسانی توسط قاچاقچیان انسان و ارتباط تنگاتنگ قاچاق با دیگر جرائم سازمان یافته از علل اصلی عزم جامعه جهانی برای مبارزه با این جرم است. قاچاق انسان پس از قاچاق مواد مخدر و اسلحه، سومین تجارت کثیف ولی پرسود دنیاست. این عمل جنایتکارانه بیشترین و وسیع ترین رشد را به خود اختصاص داده است چرا که شمار افرادی که در این جنایت دخیل هستند قابل توجه است. منافعی که عاید سازمان های جنایتکار می شود فراوان و ماهیت این جرائم چند منظوره است زیرا فقط به بهره برداری جنسی محدود نمی شود بلکه جنبه اقتصادی هم داشته و باعث سودآوری کلان برای جنایتکاران این بزه می باشد. کشور جمهوری اسلامی ایران نیز به دلیل موقعیت ویژه و قرارگیری در یک منطقه خاص جغرافیایی درگیر مسائل ناشی از قاچاق انسان بوده است و این وضعیت همواره امنیت روانی، فردی و اجتماعی جامعه را با چالش روبرو کرده است. به دلیل فقدان قانون جامع و خاص در خصوص جرم قاچاق اعضای بدن، اغلب قاچاقچیان و گروه های جنایتکار فعال در این جرم، از فقدان نص قانونی در مورد جرم قاچاق اعضای بدن سود برده، و به فعالیت های جنایتکارانه دست زده و از مجازات می گریزند.

واژگان کلیدی: قاچاق انسان، قاچاق اعضای بدن، سیاست جنایی ایران، علل قاچاق انسان

بخش اول: کلیات و مفهوم شناسی

واژه ی قاچاق در لغت به معنی تردستی و کاری است که به طور پنهانی انجام میشود. قاچاق برگرفته از واژه ترکی "قاچماق" به معنای گریزانیدن، فرار و ترک وطن است. قاچاق در فرهنگ معین به معنای خرید و فروش غیرقانونی اجناس است. قاچاق هم در معنای اسم مصدر آمده و هم در معنای اسم آلت. در معنای اسم مصدر یعنی انجام دادن کاری برخلاف قانون و به نحوی پنهانی و در معنای اسم آلت متاعی است که معامله یا ورود آن به داخل کشور ممنوع است

بند اول: مفهوم قاچاق انسان در ادبیات حقوقی

قاچاق انسان در ادبیات حقوقی به معنای داد و ستد از انسان مورد پذیرش قرار گرفته است. برخی با توجه به معنای لغوی استفاده از عبارت "سوداگری انسان" را مناسب تر می دانند، اما با توجه به ماهیت جرم و این واقعیت که انسان به عنوان کالا مورد خرید و فروش واقع می شود، به کارگیری کلمه "قاچاق" مناسب تر است

بند دوم: مفهوم قاچاق انسان در مجمع سازمان ملل متحد سال هزار و نهصد و نود و چهار

این سازمان قاچاق انسان را حرکت دادن و انتقال غیرقانونی و مخفیانه اشخاص در مرزهای ملی و بیشتر از کشورهای در حال توسعه و دارای اقتصاد در حال گذار با هدف غائی اجبار زنان و دختران به استثمار جنسی و اقتصادی و منتفع شدن قاچاقچیان و سندیکاهای جنایتکار و یا اهداف کار اجباری، خانگی، ازدواج دروغین، استخدام پنهانی و فرزندخواندگی دروغین، تعریف کرده است.

۱. مفهوم قاچاق انسان در پروتکل پالمو سال دوهزار میلادی: استخدام، حمل و نقل، تحویل گرفتن اشخاص با هدف بهره کشی جنسی، کاری، بیگاری و برداشتن اندام ها می باشد

۲. مفهوم قاچاق انسان در پروتکل پیشگیری، توقیف و مجازات قاچاق انسان: در ماده سوم بند الف پروتکل "پیشگیری، توقیف و مجازات قاچاق انسان به خصوص زنان و کودکان مصوب دسامبر ۲۰۰۰ میلادی در مجمع عمومی سازمان ملل متحد قاچاق انسان را چنین تعریف می کند: "قاچاق انسان عبارت است از استخدام، انتقال، جابه جایی یا پذیرش اشخاص با توسل به تهدید یا استفاده از زور یا سایر شیوه های اجبار، یا از طریق اختطاف، فریب، نیرنگ یا سوء استفاده از قدرت یا آسیب پذیری افراد، یا از طریق دادن پول یا هر امتیاز مالی دیگر برای جلب رضایت شخص به قصد استثمار و بهره کشی مشتمل بر حداقل استفاده برای روسپی گری و فحشا یا اشکال دیگر بهره برداری جنسی، کار یا خدمات اجباری، بردگی یا اعمال مشابه، غلامی یا قطع اعضای بدن است

بخش دوم: عناصر اصلی قاچاق انسان

باتوجه به تعاریفی که از قاچاق انسان بیان شد این بزه شامل سه عنصر اصلی می باشد:

الف) چه عملی انجام شده است؟ این عمل مشتمل است بر استخدام، جابجایی، انتقال، پنهان سازی یا پذیرش انسان. لازم نیست که قربانی به صورت فیزیکی از یک جایی به جای دیگر انتقال داده شده باشد تا قربانی قاچاق انسان شمرده شود

ب) عمل چگونه صورت گرفته است؟ این عمل به صورت، تهدید یا استفاده از زور و قدرت یا اشکال دیگر اجبار و یا اختطاف، فریب، نیرنگ، سوء استفاده از آسیب پذیری افراد، پرداخت پول و یا هر امتیاز یا اجبار مالی دیگر به قصد گرفتن توافق شخص و کنترل بر او و بهره برداری یا استثمار

ج) عمل چرا صورت گرفته است؟ سوء استفاده جنسی در روسپی گری و یا اشکال دیگر
استثمار

جنسی، کار اجباری، بردگی یا اعمال شبیه آن، خدمت اجباری، بردگی و یا قطع و برداشتن
اعضای بدن

بخش سوم: قاچاق انسان و جرائم سازمان یافته

قاچاق انسان امروزه بیش از پیش به صورت سازمان یافته اجرا می شود و به یکی از وحشیانه ترین جنایات سازمان یافته تبدیل شده است. جرایم سازمان یافته در "کنوانسیون جرایم سازمان یافته" (کنوانسیون پالمو دوهزار میلادی) به صورت مشخص تعریف نشده است، اما "گروه مجرمین سازمان یافته" در بند الف ماده دو چنین تعریف شده است: "گروه مجرمین سازمان یافته به گروه تشکیل یافته از سه نفر یا بیشتر اطلاق می شود که برای یک دوره زمانی مشخص وجود داشته و با هدف ارتکاب یک یا چند جرم یا تخلف شدید مندرج در این کنوانسیون به منظور به دست آوردن مستقیم یا غیرمستقیم منفعت مالی یا سایر منافع مادی به صورت هماهنگ فعالیت می کنند" "قانون مبارزه علیه اختطاف و قاچاق انسان" افغانستان نیز، گروه مجرمان سازمان یافته را تحت عنوان "گروه جنایتکار" چنین تعریف می کنند: گروهی متشکل از سه نفر یا بیشتر از آن است که با داشتن هدف ارتکاب یکی از جرایم مندرج این قانون یا بیش از آن، متفقاً اقدام کنند.

بخش چهارم: علل و انگیزه های قاچاق انسان

عوامل متفاوتی می تواند منجر به پیدایش قاچاق انسان شود که می توان آنرا به انگیزه های فردی و ساختاری تقسیم بندی کرد. دیدگاهی که جرم شناسان و حقوقدانان به مسئله قاچاق دارند این است که مجرمین اصلی در این جرم، قاچاق شوندگان و قربانیان قلمداد شده اند. در

این بزه علل فردی از عوامل و انگیزه های ثانویه محسوب می شود و در مجموع علل قاچاق انسان را باید در عوامل ساختاری و فرافردی جستجو کرد. غالباً قربانیان در این جرم، خود تصمیم گیرنده ی اصلی در سرنوشتشان هستند، ولی بیشتر قربانیان که زنان و کودکان با سن کم هستند قدرت ناچیزی در تصمیم گیری درباره آینده خود دارند. این افراد با خصوصیتی چون عدم آگاهی کافی، عدم دسترسی به امکانات مناسب تربیتی، اقتصادی و نیز عدم برخورداری از سلامت جسم و روان شناخته می شود. از عوامل مهم و موثر در افزایش و گسترش قاچاق انسان در دهه های اخیر میتوان به موارد ذیل اشاره کرد:

توریسم جنسی

فقر اقتصادی و فرهنگی

سود سرشار حاصل از فعالیتهای قاچاق

حاکمیت فرهنگ خشونت

تبعیض های اجتماعی ناروا

فقدان مدارک هویت

نبود امنیت چه در سطح خانواده و چه در سطح ملی

بحران در نظام ارزش ها و اخلاقیات

عدم وجود قوانین مناسب و کارآمد برای برخورد با قاچاقچیان

بخش پنجم: جرم انگاری قاچاق انسان و مبارزه با آن در کنوانسیون ها و اسناد بین المللی

اصطلاح قاچاق انسان بار اول تحت عنوان "ترافیک برده سفید" در موافقتنامه بین المللی برای جلوگیری از قاچاق برده سفید در سال هزارو نهصدو چهار استفاده شد. هرچند این موافقتنامه با هدف مشخص و محدودی همچون، جلوگیری از قاچاق زنان سفیدپوست با تاکید ویژه بر مفهوم روسپی گری در انگلستان ایجاد شد و حتی عملاً نقش زیاد مفیدی در جلوگیری از برده داری نداشت اما می توان از آن به عنوان اولین قدم در راه شناسایی مفهوم قاچاق انسان یاد کرد. گام بعدی کنوانسیون بین المللی برای مبارزه با قاچاق برده سفید در سال هزارو نهصدو ده بود. این کنوانسیون از جهات بسیاری شبیه موافقتنامه هزارو نهصدو چهار بود. اما تفاوت عمده آنان این بود که کنوانسیون هزارو نهصدو ده دولت ها را به سرکوب قاچاق و مجازات شدید مسئولان آن ترغیب می کرد. بعد از جنگ جهانی اول جامعه ملل به معضل قاچاق انسان توجه جدی تری مبذول داشت و ماده‌ای در متن میثاق جامعه ملل، به آن اختصاص داد. تحت نظارت جامعه ملل دو کنوانسیون دیگر به امضا رسید که یکی از کنوانسیون بین المللی برای جلوگیری از قاچاق زنان و کودکان، در سال هزارو نهصدو بیست و یک کنوانسیون هزارو نهصدو ده را تایید نمود و روسپیگری و استثمار جنسی را به عنوان بخش مهمی از قاچاق انسان تلقی کرد. اما نکته مهم در آن بود که اصطلاح "برده سفید" را برداشت و قاچاق زنان و اطفال را به عنوان یک مشکل جهانی قلمداد کرد. کنوانسیون هزارو نهصدو سی و سه نیز شبیه کنوانسیون های قبلی بود و یک بار دیگر بر روسپیگری و استثمار جنسی در قاچاق انسان تاکید کرد. این دو کنوانسیون نیز زیاد موثر واقع نشده. شاید یکی از دلایل آن این بود که بر روسپیگری به عنوان قاچاق در داخل کشور ها بیشتر متمرکز بود و لذا نتوانست همکاری دولت ها را در این زمینه جلب نماید اما قلمرو قاچاق انسان، مخصوصاً استثمار جنسی زنان و

دختران، هر روز بیشتر و گسترده تر می شد و بیشتر ماهیت یک جرم بین المللی و سازمان یافته به خود می گرفت. جامعه ملل با وقوف به این مسئله تلاش کرد برای جلوگیری و نابودی فاحشه خانه ها و قاچاق بین المللی انسان و مجازات مرتکبین این جنایات، همکاری کشورهای عضو را جلب کند. به این منظور پیش نویس کنوانسیون را در سال هزار و نهصد و سی و هفت آماده ساخت که در سال هزار و نهصد و چهل نهایی شد، اما به دلیل وقوع جنگ جهانی دوم این کنوانسیون هرگز تصویب نگردید

بخش ششم: ارکان جرم قاچاق انسان در حقوق ایران

بند اول: رکن قانونی

مهمترین رکن هر جرم رکن قانونی آن است تا زمانی که عملی طبق قانون جرم نباشد نمی توان از رکن مادی یا رکن روانی آن صحبت کرد بنابراین در تحلیل هر جرم ابتدا باید بررسی کرد که آیا طبق مقررات مصوب رفتار مذکور قابل مجازات است یا خیر. رکن قانونی این جرم مطابق با قانون مبارزه با قاچاق انسان مصوب سال هشتاد و سه مجلس شورای اسلامی در ماده یک آن تعریف شده و در ماده دو این قانون اعمال در حکم قاچاق را مقرر داشته است

بند دوم: رکن مادی

مهمترین عناصر رکن مادی عبارت است: از ماهیت رفتار مجرمانه، موضوع جرم، وسیله ی مجرمانه شخصیت بزهکار و بزه دیده و نتیجه مجرمانه است

الف) ماهیت رفتار مجرمانه

جرم قاچاق انسان به صورت فعل مادی مثبت صورت میگیرد و دربرگیرنده استخدام، حمل و نقل، پناه دادن یا تحویل گرفتن اشخاص با هدف بهره کشی است که می تواند به صورت بهره

کشی جنسی کار یا ارائه خدمات اجباری، بردگی یا رویه‌های مشابه بردگی، بیگاری یا برداشتن اندام‌های بدن باشد. این اعمال با توسل به زور یا دیگر اشکال اجبار، آدم ربایی، تقلب، فریب، سوء استفاده از قدرت یا تطمیع فردی که بر شخص دیگر کنترل دارد صورت می‌گیرد. بر اساس ماده یک قانون مبارزه با قاچاق انسان مصوب سال ۱۳۸۳ قاچاق انسان با افعال مثبت مادی خارج یا وارد ساختمان و یا ترانزیت مجاز و یا غیر مجاز فرد یا افراد از مرزهای کشور تحویل گرفتن یا انتقال دادن یا مخفی نمودن با فراهم ساختن موجبات اختفای فرد یا افراد مذکور پس از عبور از مرز با توسل به اجبار و اکراه یا تهدید یا خدعه و نیرنگ و یا با سوء استفاده از قدرت یا موقعیت خود یا سوء استفاده از وضعیت فرد یا افراد یاد شده با هدف فحشاء یا برداشت اعضا و جوارح، بردگی و ازدواج تعریف کرده است.

ب) موضوع جرم

قانون مربوطه کلیه آحاد جامعه را مورد حمایت قرار داده است برای کودکان نیز حمایت افتراقی فراهم شده است در تبصره یک ماده سه این قانون در صورتی که بزده دیده کمتر از هجده سال سن داشته باشد از موجبات تشدید مجازات عنوان شده است. در تبصره نامبرده نیز قانونگذار قاچاق انسان را محاربه دانسته که از مصادیق جرایم علیه امنیت ملی می باشد

ج) وسیله مجرمانه

به موجب قانون مذکور حمل و نقل از هر راهی و با هر وسیله ای که صورت می گیرد تاثیری بر ارتکاب جرم و یا شدت مجازات ندارد.

د) شخصیت بزه کار و بزه دیده

بر اساس ماده چهار جنسیت و تابعیت بزه‌کار و بزه دیده تأثیری بر وقوع جرم ندارد اما در صورتی که فردی سرپرستی و یا مراقبت از دیگری را داشته باشد و از این موقعیت برای ارتکاب جرم نامبرده سوء استفاده کند از عوامل تشدید مجازات به شمار می‌آید. داشتن سمت دولتی نیز عامل تشدید مجازات بزه‌کار معرفی شده است

ه) نتیجه مجرمانه

جرم قاچاق انسان با انجام عمل مادی مثبت صورت گرفته در دسته جرایم مطلق قرار دارد و به محض وارد ساختن و یا ترانزیت غیرمجاز تحویل دادن یا گرفتن و یا مخفی کردن یا فراهم کردن موجبات اختفاء قربانی محقق شده و نیازمند حصول اهداف مذکور در این بزه نیست.

و) جرم ناقص

برای تحقق جرم هر چند ظهور یک فعل مادی همواره شرط است ولی مجازات این فعل همیشه منوط به نتیجه‌ای که بزه‌کار برای نیل آن تلاش کرده است نیست. جرم گاهی جرم عقیم است گاهی جرم محال است گاهی شروع به جرم است و گاهی جرم ناقص، یعنی در همه موارد مذکور هر چون قصد ارتکاب جرم فعلیت یافته است جرم را نمی‌توان جرم انجام شده به طور جرم کامل محسوب کرد چرا که وقتی کامل محسوب می‌شود که فعل ارتكابی شامل عناصر تشکیل دهنده و تصریح شده در قانون باشد.

بند سوم: رکن روانی

جرم قاچاق انسان از جمله جرائم عمدی است و علاوه بر قصد انجام فعل مجرمانه نیازمند قصد تحقق نتیجه مجرمانه نیز می‌باشد. سوء نیت عام بزه‌کار قصد او در انتقال دادن یا تحویل

گرفتن اختفاء و یا فراهم کردن موجبات اختفای بزه‌دیده پس از عبور از مرز است. سوء نیت خاص همچنین قصد بهره‌کشی جنسی از بزه‌دیده برداشت اعضا و جوارح بدن به بردگی کشاندن و ازدواج است. در صورتی که بزه قاجاق انسان به صورت سازمان یافته صورت گیرد رضایت بزه‌دیده در تحقق آن فاقد تاثیر است. بررسی حاکی از این است که میان ارکان جرم قاجاق انسان بر اساس قانون مبارزه با قاجاق انسان و پروتکل پالرمو شباهت‌ها و تطابق بسیاری وجود داشته و تأثیرپذیری این قانون از پروتکل نامبرده بسیار زیاد بوده است. در جرم قاجاق انسان سوء نیت عام مرتکب شامل موارد مذکور از قبیل قصد مرتکب در منتقل ساختن بزه‌دیده از مرزهای کشور، قصد تحویل گرفتن و یا قصد اختفاء فرد یا قصد فراهم ساختن موجبات اختفای وی پس از عبور از مرز و استدلال برخی مبنی بر اینکه قصد فحشاء، برداشت اعضا و جوارح، بردگی و ازدواج، سوء نیت عام به این جرم را تشکیل می‌دهد صحیح به نظر نمی‌رسد. قانون مبارزه با قاجاق انسان با تمایز قائل شدن بین قاجاق به قصد بهره‌کشی جنسی با دیگر اقسام آن رضایت فرد قاجاق شده را در زمانی که قاجاق برای بهره‌کشی جنسی صورت گرفته فاقد اثر دانسته، این بدان معناست که اگر مرتکب قصد بهره‌کشی جنسی داشته و بزه دیده نیز رضایت داشته باشد مشمول عنوان قاجاق خواهد شد. با این حال در دیگر موارد منظور از بردگی یا ازدواج واقع می‌شود و چنانچه شخص به این امر رضایت داشته باشد مشمول این قانون نخواهد شد. در حالت اخیر تنها زمانی رضایت فاقد اثر است که قاجاق به صورت سازمان یافته ارتکاب یافته باشد. قانونگذار در زمینه عدم تاثیر رضایت بزه‌دیده دو معیار را مدنظر قرار داده است:

الف) قاجاق به قصد فحشاء

ب) قاجاق به هر قصدی در حالت سازمان یافته

به نظر می‌رسد عدم تاثیر رضایت بزه دیده در حالت اول به دلیل قبح شدید فعالیت های جنسی نامشروع و بهره کشی جنسی در آموزه های اسلامی است و در مورد دوم نیز به نظر می‌رسد چون خطر های ارتکاب جرم توسط گروه های سازمان یافته بیشتر است قانونگذار از طریق غیرموثر دانستن رضایت بزه دیده با این پدیده مقابله کرده است

بخش هفتم: بررسی قاچاق اعضاء در حقوق کیفری ایران

به طور کلی هیچ گونه مطالعات دقیقی در مورد حد و حدود قاچاق اعضای بدن و سایر اشکال قاچاق انجام نشده است. لذا اندازه گیری به دلیل ماهیت مخفی قاچاق اعضای بدن بی نهایت مشکل است. به دلیل فقدان قانون جامع و خاص در خصوص جرم قاچاق اعضای بدن، اغلب قاچاقچیان و گروههای جنایتکار فعال در این جرم، از فقدان نص قانونی در مورد جرم قاچاق اعضای بدن سود برده، و به فعالیت های جنایتکاران دست زده و از مجازات می‌گریزند. وجه مشترک قربانیان این نوع جرم این است که آنها منحصرأ از ملیت های جهان دومی و کشورهای در حال توسعه بوده و انگیزه آنها منفعت مالی است. به همین دلیل مقامات و مجریان قانون از مشخص کردن حد و اندازه قاچاق اعضا در حوزه های قضایی عاجز مانده و متعاقباً نمی‌توانند اقدام مناسبی در این خصوص انجام دهند. قاچاق انسان به منظور برداشت عضو به برداشت اعضا محدود می‌شود. (تمام اسناد پروتکل قاچاق انسان سازمان ملل متحد، پیمان نامه ضد قاچاق شورای اروپا و پروتکل اختیاری پیمان نامه حقوق کودک مبنی بر فروش کودکان، فحشا و پرنوگرافی کودکان) فقط برداشت اعضا را ذکر می‌کنند و هیچ کدام به بافت ها و سلول ها اشاره نمی‌کنند. بنابراین تمام مقررات مربوط به قاچاق انسان، تنها به موارد برداشت عضو اشاره می‌کنند. تجارت اعضای بدن عمدتاً قاچاق کلیه است چرا که برداشت از سایر اعضای بدن مستلزم کشتن اهدا کننده عضو می‌باشد در حالی که این امر بسیار نادر است. اغلب افراد به فروش یک کلیه راضی می‌شوند اما با این حال نیرنگ هایی برای پرداخت بهای

کلیه وجود دارد که گاهی پولی را نصیب فروشنده نمی‌نماید و اشخاص ممکن است به وسیله انواع مختلفی از اجبار و تهدید به این کار رضایت دهند. قربانیان تجارت کلیه نه تنها در مرحله اول با شرایط اقتصادی ناگواری مواجه بوده‌اند که آنها را مجبور به فروش کلیه هایشان نموده، بلکه با خطر مریضی به دلیل نداشتن اطلاعات کافی و عدم مراقبت‌های بهداشتی لازم نیز مواجه هستند. فروشندگان کلیه در برابر تاجران عضو، تحت حمایت قانونی قرار نمی‌گیرند. به دلیل وجود موانعی که بر سر راه وجود دارد بسیاری از شکایات جنایی بایگانی شده و قربانیان ناآگاهانه رضایت داده و یا به دروغ شهادت داده‌اند که می‌خواهند کلیه خود را اهدا نمایند. در حال حاضر هیچ آمار منتشر شده دقیقی در خصوص تعداد افراد قاچاق شده برای این جرم موجود نمی‌باشد. قربانیان گزارش شده به پلیس عموماً مرد بوده و حدود سنی آنها بین بیست تا سی و پنج سال می‌باشد. تجارت غیرقانونی اعضای انسانی در برگیرنده فعالیت‌های وسیعی از قبیل برداشتن اعضای بیماران مرگ مغزی بدون رضایت خانواده، فروش اعضای زندانیان، دادن پول به اهدا کنندگان زنده جهت ترغیب آنها به فروش اعضای بدن خود و در مواردی نادر دزدیدن اعضا هنگام عمل جراحی یا کشتن افراد به منظور برداشتن اعضای آنها می‌باشد. خصوصاً قوانین اغلب کشورها اخیراً تصریح کرده که هرگونه داد و ستدی که در آن برای اعضای انسانی پولی رد و بدل گردد غیر قانونی شناخته می‌شود. در حقوق ایران چه قبل و چه بعد از انقلاب قانون خاصی در مورد مجازات قاچاق اعضای بدن وضع نشده بود، تنها در بند ب ماده دویست و سیزده قانون مجازات عمومی به نحوی نگارش شده بود که گویای یکی از مهم‌ترین اشکال قاچاق، یعنی قاچاق برای بهره‌کشی جنسی بود. بعد از انقلاب اسلامی نیز قانون راجع به مجازات اسلامی و قانون مجازات اسلامی سال هفتاد و قانون مجازات اسلامی مصوب سال نود و دو جایگزین قانون مجازات عمومی شد و فقط موادی که موضوعاتی از قبیل واسطه‌گری، قوادی داشت که در این خصوص موجود می‌باشد.

بخش هشتم: قانون مبارزه با قاچاق انسان در ایران

در راستای مبارزه با قاچاق انسان در ایران بایستی بدین موضوع اشاره شود، که ایران به خاطر موقعیت خاص جغرافیایی، باعث شده است که مبداء، مقصد و مسیر ترانزیت قاچاق انسان باشد. همین امر باعث شد که خیلی زود از اوایل سده بیستم با پیوستن به اسناد بین‌المللی موجود علیه قاچاق زنان، قوانین داخلی را برای مبارزه با آن به تصویب رساند. البته چالش‌ها و موانعی برای مبارزه با قاچاق در ایران وجود داشته از جمله عوامل بسیاری که موجب هجوم گسترده مهاجران غیرقانونی به کشور شده و زمینه‌های قاچاق انسان را در ایران فراهم ساخته و همچنین گستردگی مرزهای کشور با همسایگان شرقی، نبود موانع طبیعی مانند کوه، دره، ناامنی و فقر در کشورهای بحران زده شرقی و غربی، نبود برنامه‌ریزی کافی در مورد جلوگیری از ورود غیرقانونی مهاجران و رسوب در کشور، ناهمگونی فرهنگی بین ایرانیان و مهاجران به ویژه افغانی‌ها، عدم وجود قوانین سخت برای عبور دهندگان از مرزها در برخورداری غذایی و سودجویی برخی از کارفرمایان ایرانی که به لحاظ پرداخت دستمزد کم از مهاجران غیرقانونی استفاده می‌کنند. در حقوق کیفری ایران تا قبل از سال هشتاد و سه، مقرر خاصی به این امر اختصاص نیافته بود. در این سال مجلس تحت تاثیر تحولات بین‌المللی و همچنین گزارش چندین مورد قاچاق زنان از ایران به خارج از کشور، لایحه مبارزه با قاچاق انسان را تصویب کرد. بر اساس اعلام پلیس امنیت ملی فرماندهی انتظامی تهران بزرگ، قاچاق انسان به صورتی که در کشورهای دیگر انجام میشود در ایران سابقه ندارد، اما خروج زنان و دختران جوان به صورت غیرقانونی به کشورهای حاشیه خلیج فارس از جمله دبی و امارات و فروش آنها به شیوخ عرب مسبوق به سابقه است. ایران بیشتر به عنوان یک کشور، ترانزیت اشخاصی است که از کشورهای شرقی مانند پاکستان و افغانستان به کشورهای اروپایی قاچاق می‌شوند. قاچاقچیان، این افراد را از مرزهای خراسان و سیستان وارد و پس از مسیر طولانی از مرزهای

غرب و استان آذربایجان غربی خارج می‌کنند. ایران از جمله کشورهایی است که خیلی زود از اوایل سده بیستم با پیوستن به اسناد بین‌المللی موجود علیه قاچاق زنان، قوانینی داخلی را برای مبارزه با آن به تصویب رساند. اما بررسی این گونه قوانین و نیز پیوستن ایران به اسناد بین‌المللی در این باره، از سیر نزولی حکایت دارد. بررسی این قوانین نشان خواهد داد که این سیر نزولی پس از انقلاب نیز در زمینه پیوستن به اسناد بین‌المللی با شتاب بیشتری ادامه یافت و ایران همگام با امضا کردن اسناد بین‌المللی، قوانین داخلی را نیز به تصویب رساند. پس از انقلاب اسلامی نخستین گام در سال هشتاد و یک برداشته شد و قانون حمایت از کودکان و نوجوانان به تصویب رسید. به موجب ماده سه این قانون: هرگونه خرید، بهره‌کشی و به کارگیری کودکان به منظور ارتکاب اعمال خلاف، از قبیل قاچاق، ممنوع و مرتکب حسب مورد علاوه بر جبران خسارت وارده به شش ماه تا یک سال حبس یا جزای نقدی از ده میلیون ریال تا بیست میلیون ریال محکوم خواهد شد. سرانجام در سال هشتاد و سه قانون مبارزه با قاچاق انسان تصویب شد، که ماده یک آن به تعریف قاچاق پرداخته و ماده دو آن اعمال در حکم قاچاق را بیان داشته مطابق این قانون، قاچاق انسان عبارت است از عبور دادن فرد از مرزهای کشور، تحویل گرفتن، انتقال دادن، مخفی کردن یا فراهم ساختن موجبات اختفای وی پس از عبور از مرز با اجبار و اکراه، تهدید، فریب، سوء استفاده از قدرت یا موقعیت خود یا سوء استفاده از وضعیت بزه دیده به قصد بهره‌کشی جنسی، برداشت اعضا، بردگی و ازدواج وی می‌باشد. ولی به نظر می‌رسد قوانین داخلی ایران در زمینه قاچاق انسان به ویژه زنان با پروتکل‌های الحاقی اول به کنوانسیون پالمو، همسو نیست. مثلاً در قانون مبارزه با قاچاق انسان، رضایت قاچاق شده تنها در دو مورد قابل ترتیب اثر نیست، اول آنکه در هر حالتی که جرم قاچاق انسان به صورت سازمان یافته ارتکاب یابد و دوم آنکه در حالتی که جرم قاچاق انسان برای بهره‌کشی جنسی باشد، حال چه در حالت سازمان یافته و یا غیر سازمان یافته (طبق ماده دو قانون مبارزه با قاچاق انسان). این در حالی است که پروتکل اول الحاقی، رضایت بزه

دیده به طور کامل مخدوش و غیرقابل ترتیب اثر است (بند ب ماده سه پروتکل اول الحاقی به کنوانسیون پالمو). تفاوت دیگر در خصوص مجازات این جرم است. در کنوانسیون پالمو برای مجازات جرایم سازمان یافته که قاچاق انسان به ویژه زنان هم یکی از آنها مقرر شده که دول عضو این کنوانسیون، برای مجازات این جرائم، حداقل حبسی را که در نظر بگیرند سال می باشد تا به عنوان جرم سازمان یافته بیان گردد. (بند ب ماده دو کنوانسیون پالمو) در صورتی که در قانون مبارزه با قاچاق انسان حداقل حبس در نظر گرفته شده دو سال می باشد. (ماده سه تا پنج قانون مبارزه با قاچاق انسان همانطور که دیده میشود سیاست داخلی ایران در مورد این جرم، در تمام ابعاد با اسناد بین المللی همسو نیست.

بخش نهم: مبنای صلاحیت دادگاه های ایران در رسیدگی به جرم قاچاق انسان

الف) وقوع جرم در خاک ایران

با استناد به مواد قانونی پنج قانون مدنی سه قانون مجازات اسلامی و چهار قانون مجازات اسلامی، برای دولت ایران حق صالحیت رسیدگی ایجاد میکند. ماده پنج قانون مدنی ایران: کلیه سکنه ایران از اتباع داخله و خارجه، مطیع قوانین ایران خواهند بود، مگر در مواردی که قانون استثنا کرده باشد. ماده سه قانون مجازات اسلامی: قوانین جزایی درباره کلیه کسانی که در قلمرو حاکمیت زمینی، دریایی و هوایی جمهوری اسلامی ایران مرتکب جرم شوند اعمال می گردد، مگر آن که به موجب قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد. ماده چهار قانون مجازات اسلامی: هرگاه قسمتی از جرم در ایران واقع و نتیجه آن خارج از قلمرو حاکمیت ایران حاصل شود و یا قسمتی از جرم در ایران و یا در خارج و نتیجه آن در ایران حاصل شود در حکم جرم واقع شده در ایران است.

ب) وقوع جرم در خارج از خاک ایران از سوی اتباع ایران

استفاده کردن به اصل صلاحیت سرزمینی که اقتضای آن، صرفاً به رسیدگی به جرایم ارتكابی در کشور است، سبب بی کیفر ماندن اعمال کسانی می‌شود که در خارج از کشور مرتکب جرم شده‌اند. به همین دلیل جهت تکمیل اصل صلاحیت سرزمینی اصول دیگری همچون اصل صلاحیت شخصی فعال یا مثبت برای رسیدگی به جرایم ایرانیان در خارج از کشور، پیش بینی شده است. بنابراین دادگاه‌های ایران، در خصوص قاچاق انسان در خارج از کشور از سوی اتباع خود مطابق این اصل خود را صالح به رسیدگی می‌داند.

پ) وقوع جرم در خارج از خاک ایران توسط اتباع بیگانه علیه ایران

تحقیق پدیده قاچاق انسان در خارج از قلمرو ایران توسط بیگانگان، چنانچه بزه‌دیده آنها اتباع ایرانی باشد وفق ماده هشت قانون مجازات اسلامی به اعتبار صلاحیت شخصی منفعل در دادگاه‌های ایران قابل رسیدگی هست، که بعد از تصویب قانونگذار، قانون مجازات اسلامی ایران در سال نود و دو و تایید نهایی شورای نگهبان، گام مهمی در جهت حمایت کیفری دولت از شهروندان خود در خارج از کشور برداشته است، چرا که این نکته در قانون مجازات اسلامی سال هفتاد و پنج مغفول مانده بود و از طرفی تا زمانی ایران به کنوانسیون پالمو و پروتکل الحاقی آن نپیوسته باشد، کنوانسیون رسیدگی توسط کشورهای غیر عضو را پیش بینی نکرده، صالح نیست. با توجه به اطلاق بند پنج ماده پنج قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب که رسیدگی به جرائم قاچاق را در صلاحیت دادگاه انقلاب دانسته است، دادگاه انقلاب صلاحیت رسیدگی به جرم قاچاق انسان را دارد.

بخش دهم: مجازات قاچاق انسان در قانون مجازات اسلامی

مبارزه با قاچاق انسان به خصوص کودکان نیازمند وضع ضمانت اجرای کاربردی و متناسب است و تنها مجازات قاچاقچیان اصلی کافی نیست و فاقد بازدارندگی است، بلکه ضروری است که از مجازات تبعی و تکمیلی هم استفاده شود. استفاده از این مجازات ها هنگامی است که خویشاوندان یا والدین کودک هم در اقدام به قاچاق مشارکت داشته اند و خودشان با رضایت اقدام به قاچاق کردند. در این گونه موارد ضمانت اجرای پیش بینی شده است مثل حبس یا سلب حق سرپرستی برای والدین و یا غیره. بدین ترتیب صرف تعیین مجازات کافی نیست بلکه جلوگیری از سوء استفاده های احتمالی مجدد نیز ضروری است و این امر می تواند از طریق سلب حق سرپرستی محقق شود. از آنجا که قاچاق انسان در مواردی به وسیله اشخاص حقوقی مثل آژانس های مسافرتی در ظاهری قانونی صورت می گیرد، پذیرش مسئولیت کیفری برای این اشخاص حقوقی و در نظر گرفتن مجازات خاص برای آنها نظیر بستن و تعطیلی موسسه و توقیف و ضبط و مصادره اموال حاصل از جرم در این زمینه می تواند کارساز باشد. یکی از راه های تشدید کیفر بزهکاران، اعمال نکردن تخفیف است مثل عدم تعلیق مجازات مرتکبان، عدم اعمال آزادی مشروط برای محکومان جرم قاچاق و عدم اعمال تخفیف کیفر و عفو مواد سه تا پنج قانون مبارزه با قاچاق انسان به مجازات مرتکبین قاچاق در حالات مختلف اشاره کرده است. طبق ماده سه: چنانچه عمل مرتکب قاچاق انسان از مصادیق مندرج در قانون مجازات اسلامی باشد مطابق مجازات های مقرر در قانون یاد شده و در غیر این صورت به حبس از دو تا ده سال و پرداخت جزای نقدی معادل دو برابر وجود یا اموال حاصل از بزه یا وجوه و اموالی که از طریق بزه دیده یا شخص ثالث، وعده پرداخت آن به مرتکب داده شده است محکوم می شود. این ماده با علت اصلی وضع قانون مبارزه با قاچاق انسان معارض است، زیرا طبق این ماده در هنگام رسیدگی، قاضی باید قبل از تعیین مجازات به

بررسی این نکته پیردازند که آیا عمل مرتکب مشمول دیگر مواد قانون مجازات اسلامی قرار می گیرد یا خیر. چنانچه این امر محقق بود طبق ماده مذکور و در غیر این صورت طبق قانون مبارزه با قاچاق انسان رای صادر می کند. در حالی که هدف اصلی از وضع این قانون، مبارزه جدی با قاچاق انسان بوده، و قانونگذار بدون هیچ مبنایی در تعیین عنوان مجرمانه، اولویت را به احکام مقرر در قانون مجازات اسلامی داده است. حتی در مواردی که عمل مرتکب منطبق با یکی از عناوین قانون مجازات اسلامی است و همزمان قابل تطبیق با قاچاق انسان است، باید طبق قاعده تعدد معنوی (ماده چهل و هفت قانون مجازات اسلامی) اقدام می شد، نه اینکه قانونگذار صریحا اولویت را به مواد قانون مجازات اسلامی بدهد. به نظر می رسد پیش بینی این امر، ترجیح بلا مرجع عناوینی چون قوادی بر قاچاق انسان است که قانونگذار در عمل با نقض حکم تعدد معنوی، احکام مقرر در قانون مجازات اسلامی را ثابت دانسته است.

بخش یازدهم: پیشنهادات و ارائه راهکارهای مناسب برای کنترل پدیده اجتماعی قاچاق انسان

الف) اولویت دادن به پیشگیری قاچاق انسان، اصل صدو پنجاه و شش قانون اساسی به صراحت گفته و اصل هشت آن به طور غیر مستقیم گفته و اصل صدو پنجاه و شش بند پنج آن، وظیفه اصلی واکنش در برابر جرم را به قوه قضاییه محول کرده است. تمامی فعالیت های آموزشی، فرهنگی، امنیتی، اقتصادی همه جانبه صورت بگیرد در این حوزه مجازات مجرمین، باعث بازدارندگی خاص و عام، تحقق پیدا می کند. البته مجازات تنها کافی نیست بلکه باید در کنار مجرمین به حقوق و نیاز بزه دیدگان هم توجه کرد و مجازات شاید تا حدودی موجب کاهش آن گردد. سرمایه گذاری در حوزه پیشگیری، بسیار کم هزینه تر از حوزه مبارزه است که منجر به جلوگیری از وقوع پدیده مجرمانه می شود و جلوگیری از گرفتار شدن افراد بیگناه در بند قاچاق و جلوگیری از گسترش فساد می گردد.

ب) افزایش آگاهی های عمومی از طریق اقدامات فرهنگی و آموزشی، مثل آموزش بحث ایدز و مواد مخدر در مدارس

ج) تعیین ضمانت اجرای غیر کیفری و کیفری تبعی و تکمیلی برای مرتکبان

د) تشدید مجازات در برخی اوضاع و احوال خاص نظیر بروز حوادث غیر مترقبه، مثل گزارش هایی که بعد از زلزله بم در مورد قاچاق کودکان به ویژه دختران داده شد

ه) به رسمیت شناختن مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی، یکی از اقدامات مهم در زمینه قاچاق انسان از طریق قوانین کیفری، پذیرش مسئولیت کیفری برای اشخاص حقوقی است. از آنجایی که قاچاق انسان در مواردی به وسیله اشخاص حقوقی مانند آژانس های مسافرتی در قالب و ظاهر قانونی صورت می گیرد بنابراین پذیرش مسئولیت کیفری برای اشخاص حقوقی، در نظر گرفتن مجازات های خاص برای آنها نظیر بستن و تعطیلی موسسه و توقیف و ضبط و مصادره اموال حاصل از جرم است که در این زمینه کارساز است

و) عدم اعمال تخفیفات قانونی برای مرتکبان قاچاق، مثل عدم تعلیق مجازات مرتکبان، عدم اعمال آزادی مشروط برای محکومان جرم قاچاق، عدم اعمال تخفیف در جرائمی چون مواد مخدر و مرتکبان اختلاس و ارتشا و کلاهبرداری دارای سابقه با اصلاح قوانین در مورد مرتکبان قاچاق انسان نیز قابل تعمیم است

ز) حمایت از بزه دیدگان در صورت بازگشت به کشور مبدا یا عدم بازگشت آنها، یعنی شرایطی فراهم شود جهت جلوگیری از سوء استفاده های بعدی مثلاً صدور اجازه سکونت برای مدتی همراه با خدمات حمایتی برای بزه دیده

ح) معاضدت بزه‌دیدگان از مجازات، شاید یکی از علل عدم بازگشت بزه‌دیدگان، ترس از مجازات بعد از ورود به کشور است. پس راه حل، مصون ماندن آنها از مجازات است. تغییر در مقرراتی که امکان تغییر دارند باعث ترغیب در بازگشت به کشور و یا خروج اتباع کشورهای دیگر که به ایران قاچاق شده اند میشود. یعنی عدم مجازات برای ورود غیرقانونی، اشتغال به کار، مجوز قانونی و همچنین خروج غیرقانونی از جمله این موارد است

ط) حمایت از بزه دیدگان در فرآیند رسیدگی، قربانیان قاچاق به دلیل لطمه ای که بر آنها وارد شده است اغلب خود نمی‌توانند دعوای کیفری را به نحو احسن دنبال کنند. ترس از انتقام، عدم توانایی مالی برای اخذ وکیل، ناهمراهی خانواده در حمایت از بزه دیده در تعقیب مجرمان، همگی ضرورت انتخاب نماینده قانونی و حقوقی را برای بزه‌دیده توجیه می‌کنند

ی) سایر موارد، از بین بردن تبعیض‌های اجتماعی، حمایت ویژه از زنان و کودکان، نظارت مستمر و نظام‌مند بر آژانس‌های کاریابی و تحصیل در خارج از کشور، اقدامات مرزی، اصلاح قوانین درباره حداقل سن ازدواج، تکمیل قوانین درباره نکاح موقت، اصلاح قوانین درباره فرزندخواندگی، تشدید مجازات نسبت به مرتکبان خاص، مبارزه با قاچاق انسان از طریق قوانین کیفری خاص، مبارزه با فقر و ایجاد فرصت‌های برابر شغلی.

منابع و مأخذ

۱. قانون مجازات اسلامی
۲. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۳. قانون مبارزه با قاچاق انسان
۴. اردبیلی، محمدعلی، حقوق جزای عمومی، نشر میزان، سال هزار و سیصد و هشتاد و نه
۵. ذاقلی، عباس، هزار و سیصد و هشتاد و نه، قاچاق انسان در سیاست جنایی ایران و اسناد بین المللی، تهران، نشر میزان
۶. ذاقلی، عباس، قاچاق انسان، تهران، نشر میزان، هزار و سیصد و هشتاد و نه، ص بیست و شش
۷. قلی پور، سینا، ۱۳۹۹، بررسی جرم قاچاق انسان از منظر جرم شناسی، نخستین کنفرانس ملی حقوق، فقه و فرهنگ، www.civilica.com/doc/1018998
۸. ربیعی، مهشاد و عباسی، اصغر و موسی زاده، میثم، ۱۳۹۷، بررسی آثار و ابعاد حقوقی جرم قاچاق انسان و راهکارهای پیشگیری نسبت به وضعیت این گونه جرایم، دومین کنفرانس بین المللی نوآوری و تحقیق در علوم انسانی، مدیریت و معارف اسلامی، تهران، ۸۰۵۳۹، www.civilica.com/doc/80539

۹. نظیری ، عارفه و رحیمی ، عبدالله ، ۱۳۹۵ ، عواقب فردی و بین المللی قاچاق اعضا و انسان جهت برداشت عضو ، کنفرانس بین المللی نوآوری در علوم انسانی مدیریت و معارف ، www.civilica.com/doc/604490
۱۰. نظیری ، عارفه و رحیمی ، عبد الله ، ۱۳۹۵ ، بررسی قاچاق اعضا در حقوق کیفری ایران ، کنگره بین المللی جامع حقوق www.civilica.com/doc/634106
۱۱. صادقی پور ، احسان و محمد زاده ، لیلا ، ۱۳۹۷ ، نگاهی به بردگی معاصر (قاچاق انسان به ویژه زنان و کودکان) چالش ها و راهکار ها ، دومین کنفرانس بین المللی مطالعات حقوقی و قضایی ، www.civilica.com/doc/
۱۲. عباسی فرزقی ، فرزانه ، ۱۳۹۹ ، سیاست جنایی سنجیده در پیشگیری از جرم قاچاق انسان ، سومین کنفرانس ملی و دومین کنفرانس بین المللی حقوق و علوم سیاسی ، تهران ، www.civilica.com/doc/1171474

همایش مطالعات حقوقی، علوم قضایی و پژوهش های اجتماعی-موسسه قانون یار دانشگاه رهنورد (افغانستان) - چهارم دانشگاهی- سال ۱۴۰۰

دانشگاه جهاد

Academia.edu

TPBIN.com

CiteFactor

Qsymposia

JREF.IR

DRJI

CIVILICA

CONF PAPER

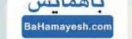
ESJI

ICI WORLD OF JOURNALS

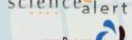
Baitamayesh.com

sciencealert

easyPapers

ORCID

INDEX COPERNICUS

کنفرانس یاب

SID

موسسه قانون یار

با همکاری مراکز علمی و دانشگاه های داخلی و خارج از کشور همچون مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی و نمایه مقالات در سایت sid.ir (دانشگاه بین المللی رهنورد/بلخ/افغانستان)
(موسسه بین المللی icsi world of journals/ورشو/لهستان)
(انجمن علمی بین المللی citefactor/citefactor/آریزونا)
برگزار می کند:

همایش ملی

مطالعات حقوقی، علوم قضایی

پژوهش های اجتماعی

۱۳ خرداد ۱۴۰۰ - تهران

داوری زود هنگام مقالات

استان تهران - موسسه قانون یار

محورهای همایش:

- * مقالات در گرایش های حقوق خصوصی، حقوق جزا
- حقوق عمومی، حقوق بین الملل، حقوق قضایی، فقهی و
- * مقالات در گرایش های علوم ثبتی و علوم اقتصادی و بانکی
- * مقالات در گرایش ها و موضوعات علوم اجتماعی و علوم تربیتی

روش های ارسال مقالات به همایش:

* ارسال فایل Word مقاله (به همراه شماره تماس) به ایمیل Phdsara@yahoo.com

* ارسال فایل Word مقاله به واتس آپ یا تگرام شماره ۰۹۱۰۰۶۳۶۰۰۲

ده تقدیس مخصوص همایش
 به همراه تقدیرنامه
 برای ده مقاله برگزیده و برتر همایش
 بر اساس نظر داوران و هیأت داوران

به ده مقاله برتر و برگزیده همایش، ده تقدیس به همراه تقدیرنامه مخصوص اعطا می گردد.
 به مقالات ارسالی و پذیرفته شده پژوهشگران، گواهی نامه معتبر اعطا می گردد.
 تمامی مقالات همایش در پایگاه ها و سایت های ملی و بین المللی نمایه و درج می گردند.
 داوری مقالات حداکثر سه روز می باشد و گواهی نامه در کمتر از یک هفته صادر می شود.

www.Ghanonyar.ir

www.Olomensani.ir